

ІНТЕГРАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

КОРОЛЬОВА Т.С., к.е.н., ст. наук. сп.
Одеський державний економічний університет, м. Одеса

Постановка проблеми. Сьогодні світові соціально-економічні тенденції характеризуються поширенням глобалізації в усіх сферах людської діяльності, у тому числі в економіці й освіті.

Як складова всесвітньої економічної системи економіка України знаходиться під впливом глобалізаційних процесів і має їх враховувати задля підтримки конкурентоспроможності власних виробників товарів та послуг. Сучасний розвиток українського суспільства неможливий без участі в системі світових господарських зв'язків та будівництва відкритої економіки.

Інтеграційні процеси, що відбуваються в Європі, торкаються й сфери освітніх послуг. Розвиток процесів глобалізації й інтернаціоналізації світового господарства вимагає від вищої освіти підготовки професійних кадрів, здатних ефективно працювати в умовах змін глобальної економічної системи. Швидкі соціально-економічні зміни в суспільстві задають нові параметри функціонування системам вищої освіти й водночас ставлять перед ними нові завдання. В останні роки провідні країни почали перетворення у своїх системах вищої освіти, які іноді переходять у глибокі реформи.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Інтеграційні процеси у сфері освітніх послуг у сучасній економічній літературі частіше за все трактуються як процеси інтернаціоналізації вищої освіти та процеси розвитку глобальної освіти. Дослідженню цих процесів присвячено роботи багатьох українських і зарубіжних авторів. Серед них слід виділити роботи П. Скотта, Ф. Альтбаха, Л. Одерія, Л.А. Вербицької, О.В. Сангінової, В.С. Журавського, М.З. Згуровського, М.Ф. Степка [1, с. 12].

Такі фахівці як Р. Ільчов, Б. Губський вивчали питання як європейської інтеграції, так і участі України в інтеграційних процесах, проте залишається нагальною необхідність визначення основних напрямів розвитку ринку освітніх послуг України в умовах глобалізації світового освітнього простору [1, с. 31-32].

Мета дослідження полягає у визначенні пріоритетних напрямів розвитку вищої освіти в Україні щодо її інтеграції в умовах глобалізації до світового освітнянського простору.

Виклад основного матеріалу. Основними передумовами розвитку глобалізаційних тенденцій на європейському освітнянському ринку є: загальні тенденції глобалізації світового господарства; розвиток світового ринку праці; розвиток інформаційного суспільства; формування «Європи знань».

Сьогодні важливість освіти й освітнього співробітництва в розвитку й зміцненні стійких і демократичних суспільств стало універсальною та першорядною цінністю. Освіта є пріоритетною турботою урядів усіх європейських країн, але структури систем освіти суттєво відрізняються як у межах країн, так і між країнами. Досвід європейських країн з інтеграції освітнього простору підтримується багатьма країнами світу, який свідчить, що інтеграція на ринку освітніх послуг здійснюється на усіх рівнях освітнього простору – від університетів до міністерств.

Можна виділити три основних напрями інтеграції ринків освітніх послуг:

1. Підписання Великої хартії університетів;
2. Створення Зони європейської вищої освіти (Болонський процес);
3. Програми ЄС зі співробітництва у сфері освіти [2, с. 74].

Сучасним основним напрямом інтеграції ринків освітніх послуг є підписання Болонської декларації щодо створення Зони європейської вищої освіти, яка є системою, де національні особливості й загальні інтереси можуть взаємодіяти й підсилювати один одного для вигоди Європи, її студентів та громадян в цілому.

Основні завдання Болонської декларації для формування єдиного європейського простору вищої освіти наступні:

- двоступенева система з першим циклом не менше трьох років;
- узгодження системи вищої освіти через спеціальним чином оформлений додаток до диплома про академічну кваліфікацію випускника, що полегшує працевлаштування;
- упровадження системи зачетних одиниць за типом ECTS – європейської системи перезачету зачетних одиниць трудомісткості як належного засобу великомасштабної студентської мобільності;
- сприяння мобільності як студентів, так і викладачів, дослідників, адміністративно-допоміжного персоналу вищих навчальних закладів;
- сприяння європейській співпраці в забезпеченні якості освіти з метою розробки самостійних критеріїв і методологій;
- сприяння необхідним європейським перетворенням у вищій освіті;

- соціальний захист і відповідальність вищих навчальних закладів за його підвищення;
- посилення інтеграції науки й освіти;
- відкритість Європи світу в цілому;
- розв'язання проблеми навчання протягом всього життя [3, с. 8].

До основних принципів функціонування Зони європейської вищої освіти належать: автономія з відповідальністю - освіта як відповідальність перед суспільством; вища освіта має бути заснована на наукових дослідженнях; організація диверсифікованості; якість як фундаментальний камінь формування освіти та формування довіри; сумісність з ринком праці; мобільність; сумісні кваліфікації на доступеневому і післяступеневому рівнях; привабливість.

Програма дій щодо реалізації положень Болонської декларації в нашій країні передбачає:

- перехід до динамічної ступеневої системи підготовки фахівців, що дасть змогу задовольняти можливості особистості в здобутті певного освітнього та кваліфікаційного рівня за бажаним напрямом відповідно до її здібностей та забезпечити її мобільність на ринку праці;
- формування мережі вищих навчальних закладів, яка за формами, програмами, термінами навчання і джерелами фінансування задовольняла б потреби кожної людини і держави в цілому;
- підвищення освітнього й культурного рівня суспільства, створення умов для навчання впродовж усього життя;
- впровадження в системі вищої освіти і науки України передового досвіду розвинутих країн світу та її інтеграція у міжнародне науково-освітнє співтовариство;
- пошук рівноваги між масовою фундаментальною та елітарною освітою, з одного боку, та вузькою спеціалізацією і професійною досконалістю, з другого [4, с. 59].

Українська система вищої освіти за останні роки суттєво змінилась. Намітилися нові тенденції її розвитку, серед яких найважливіші – зростання темпів і масштабів підготовки спеціалістів, збільшення кількості навчальних закладів, кардинальна зміна орієнтирів в організації та плануванні навчального процесу у вищих навчальних закладах України. Згідно з Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті в країні має здійснюватися стратегія пришвидшеного розвитку освіти і науки, використання новітніх інформаційних технологій у підготовці кваліфікованих спеціалістів [5, с. 4].

Система підготовки спеціалістів в Україні розвивається і вдосконалюється, виходячи із двох специфічних її функцій. По-перше, ця система виконує економічну, продуктивну функцію, тобто забезпечує відтворення висококваліфікованих елементів сукупної робочої сили суспільства і тим самим сприяє розвитку продуктивних сил. По-друге, вона реалізує і соціально-політичну функцію – задовольняє духовні, інтелектуальні потреби людини, сприяє всебічному розвитку особистості.

У сучасних умовах головним завданням розвитку та вдосконалення вищої школи є подальше підвищення якості підготовки спеціалістів. Тому підготовка висококваліфікованих спеціалістів є не тільки умовою, а й активним чинником прогресивних змін елементів продуктивних сил і прискорення науково-технічного прогресу та розвитку виробництва країни.

Першочерговими завданнями державної політики розвитку освіти в Україні на нинішньому етапі повинні бути:

- зміни змісту освіти, піднесення рівня її ефективності;
- впровадження безперервної освіти з метою її академічної та професійної мобільності;
- подальші демократичні перетворення у галузі освіти;
- створення умов для розвитку закладів освіти, заснованих на різних формах власності;
- підвищення правової та економічної культури суспільства;
- задоволення освітніх потреб різних професійних груп і соціальних верств населення [6, с. 91].

Враховуючи швидкий темп зміни знань, одноразове навчання вже не може забезпечити належну кваліфікацію фахівцю від закінчення навчального закладу до настання пенсійного віку. Високотехнологічне виробництво вимагає поновлення освітнього рівня робочої сили декілька разів протягом людського життя. Тому раз на 5-10 років робітники мають проходити підготовку та перепідготовку. Навчання протягом усього життя також є суттєвим елементом європейського простору вищої освіти.

Необхідно забезпечити й конвергенцію освітніх програм з метою їхньої відповідності європейським стандартам, що підвищить доступ студентів до одержання освіти та практичної підготовки за кордоном. Участь в інтеграційному процесі на ринку освітніх послуг полягає у впровадженні європейських норм і стандартів в освіті і науці України, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків [7-11].

Освіта як процес, що має тривати протягом усього життя, зумовлює диверсифікацію державних інвестицій у вищу освіту з акцентом на прискорений розвиток національних програм перепідготовки та підвищення кваліфікації. Інтереси самої держави потребують якнайшвидшої адаптації свого робочого персоналу до інформаційної і комп'ютерної революції, диверсифікації ринків праці.

Головними складовими нової концепції системи вищої освіти мають стати:

- нова філософія у ставленні суспільства до освіти як передумови його успішного економічного і соціального розвитку;
- розробка спільними зусиллями вчених різних країн теоретичної основи сучасної системи університетської освіти та професійного навчання на основі сприйняття новітніх світових досягнень;
- посилення орієнтації вищих навчальних закладів на ринок праці, використання наукових знань у сферах виробництва й бізнесу, відповідне перероблення навчальних планів і програм, форм і методів навчання;
- поглиблення зв'язків вітчизняних вищих закладів освіти із зарубіжними університетами щодо навчання молоді в зарубіжних університетах і фахових школах;
- максимально широке використання в навчальному процесі новітніх інформаційних технологій, які формують фахову та загальнокультурну підготовку спеціалістів;
- гуманізація освіти як головний чинник подальшої демократизації та поступального розвитку суспільства.

Підготовчі заходи до участі в Болонському процесі не повинні призвести до зниження національних стандартів якості освіти, до відмови від кращих власних традицій. Звичайно, є необхідність розроблення поетапного плану реформування української системи освіти з урахуванням економічних можливостей держави та її соціально-політичних особливостей. І саме завданням для керівників освітянських закладів є спрямування і поетапна організація цього процесу [12-16].

Висновки. Таким чином для того, щоб Україну було прийнято до Болонської співдружності, нам потрібно зробити значні зміни в системі вищої освіти:

- започаткувати європейські стандарти якості, змінити управління якістю освітнього процесу,
- ввести механізм соціального захисту,
- впровадити надійний механізм фінансування та матеріально-технічного забезпечення системи освіти.

Реформування не може бути формальним, воно має забезпечити глибинні перетворення нашої освіти і науки. Звичайно, інтегруючись у Європу, ми не зможемо уникнути фактичної уніфікації вітчизняної науки і освіти.

В свою чергу, участь у Болонському процесі надасть українському ринку освітніх послуг такі переваги: підвищення якості національної вищої освіти на основі впровадження загальноєвропейських вимог до освітніх програм і процедур, критеріїв атестації й акредитації вищих навчальних закладів; поширення академічної мобільності студентів і викладачів; значне зростання можливостей студентів слухати курси в різних університетах світу; розширення можливості експортувати українські освітні послуги та підвищити їх конкурентноздатність у світі на основі визнання дипломів про вищу освіту; стимулювання розвитку національних освітніх ресурсів і ринків праці.

Реалізація завдань інтеграції вищої освіти вимагає від суспільства розуміння важливості освіти для його подальшого розвитку у новому тисячолітті, консолідації дій відповідних державних і недержавних структур всіх рівнів, найширшого залучення вищої школи України до загальноєвропейського інтелектуального, освітнього та науково-технічного простору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Журавський В. С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти [Текст] / В. С. Журавський, М. З. Згуровський. – К.: Політехніка, 2003. – 200 с.
2. Бузько І.Р. Розвиток ринку освітніх послуг в Україні в умовах глобалізації [Текст] / І.Р. Бузько, В.Л. Бабаєвська // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. – Вип. 24. – Донецьк: ДонНТУ, 2004. – С. 73–91.
3. Рябченко В. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: деякі концептуальні зауваження [Текст] / В. Рябченко // Освіта. – 2007. – № 13–14. – С. 8–9.
4. Джура О. Болонський процес як прояв модернізації освіти / О. Джура // Вища освіта України. – 2008. – № 4. – С. 58–64.
5. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті // Освіта України. – 2001. – 18 лип. – С. 4-5.
6. Вища освіта України – Європейський вимір: стан, проблеми, перспективи. Матеріали до підсумкової колегії МОНУ. // Вища школа. – 2008. – № 4–7. – С. 88–125.
7. Підгорний, А. З. Теорія статистики : навчальний посібник / А. З. Підгорний. – Одеса : ОДЕУ, 2001. – 150 с.

8. Підгорний А.З., Кравець О.С. Курс демографічної статистики: Навч. посібник [Текст] / А.З. Підгорний., О.С. Кравець – Одеса: ОДЕУ, 2008 – 133 с.
9. Корольова, Т. С. Деякі методичні питання фінансування вищої освіти в Україні [Текст] / А. З. Підгорний, Т. С. Корольова. // Вища освіта України. – 2002. – № 2. – С. 54-57.
10. Корольова, Т. С. Вікова структура вчених – чинник розвитку наукового потенціалу [Текст] / Т. С. Корольова // Управління в освіті : Тези доповідей Всеукраїнської наук. - практ. конф. Львів, 21-23 квітня 2003 р. : тези доповіді – Львів : ДЦ МОНУ, 2003. – С. 30.
11. Корольова, Т. С. Методи оцінки ефективності науково-дослідних робіт [Текст] / В. А. Карпов, Т. С. Корольова, Т. В. Павлова // Вісник соціально-економічних досліджень. – Одеса : ОДЕУ. – 2004. – Вип. 16. – С. 83-89.
12. Підгорний, А. З. Методика розрахунку індексів економічного розвитку регіонів : метод. посібн. / А. З. Підгорний, Т. В. Уманець. – Одеса : ОНЕУ, 2005. – 17 с.
13. Корольова, Т. С. Методика оцінки ефективності науково-дослідних робіт : метод. рекомендації. / В. А. Карпов, Т. С. Корольова, А. З. Підгорний – Одеса : ОДЕУ, 2005. – 19 с.
14. Корольова, Т. С. Науковий потенціал як фактор розвитку підприємницької діяльності [Текст] / Т. С. Корольова // Экономика Крыма. – Симферополь : ТНУ, НАПКС. – 2005. – № 15. – С. 25-29.
15. Королева, Т. С. Научные кадры как составляющая инновационного развития экономики [Текст] / А. З. Подгорный, Т. С. Королева // Подготовка научных кадров высшей квалификации в условиях инновационного развития экономики. Региональные, межрегиональные и международные аспекты : Матер. Междунар. науч.-практ. конф. Минск, 30 мая - 1 июня 2007 г. – Минск : ГУ «БелИСА», 2007. – С. 61-64.
16. Корольова, Т. С. Ефективність використання наукового потенціалу вищого навчального закладу [Текст] / Т. С. Корольова // Вісник соціально-економічних досліджень. – Одеса : ОДЕУ. – 2007. – Вип. 29. – С. 93-96.
17. Korolevová, T. Inovační součást rozvoji oblasti vědy na vysoké škole na Ukrajině / T. Korolevová / «Management inovací v teorii, praxi a ve výuce : Inovace výuky inovací». – Praha, 2008. – S. 30-33.
18. Корольова, Т. С. Особливості інноваційних процесів у сфері вищої освіти [Текст] / Т. С. Корольова // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії. Вип. 2 (15) : Економічні науки. – Чернівці : Технодрук. – 2009. – С. 78-84.
19. Корольова, Т. С. Проблеми формування контингенту абітурієнтів ВНЗ в умовах соціально-демографічної кризи [Текст] / А. З. Підгорний, Т. С. Корольова // Управління підприємством: проблеми та шляхи їх вирішення : Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. Севастополь, 1-3 жовтня 2009 р. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2009. – С. 153-156.
20. Підгорний, А. З. Методика розрахунку індексів економічного розвитку регіонів : метод. посібн. / А. З. Підгорний, Т. В. Уманець. – Одеса : ОНЕУ, 2005. – 17 с.
21. Підгорний, А. З. Система національних рахунків : навчальний посібник. / А. З. Підгорний, О. Г. Милашко. – Одеса : ОДЕУ, 2009. – 121 с.
22. Підгорний, А. З. Демографічна статистика : навчальний посібник чс/ А. З. Підгорний. – Одеса: ОДЕУ, 2010. – 166 с.